
Moderskapets frigjørelse

ARE BREAN

are.brean@tidsskriftet.no

Are Brean er sjefredaktør i Tidsskriftet. Han er ph.d. og spesialist i nevrologi.

**Retten til abort er truet både i USA og i deler av Europa.
Grunnleggende helserettigheter kan aldri tas for gitt.**

Foto: Einar Nilsen

30. mai 2022 er det 44 år siden Stortinget i 1978 med én stemmes overvekt sa ja til selvbestemt abort frem til 12. svangerskapsuke i Norge (1). Kampen hadde vært lang. I 1915 var Katti Anker Møller (1868–1945) med sitt foredrag «Moderskapets frigjørelse» den første i Norge som tok offentlig til orde for legalisering av abort og fri tilgang til prevensjon. Noe over 50 år senere, i 1967, var Aase Lionæs (1907–99) den første som fra Stortingets talerstol krevde at kvinner skulle få fri tilgang til abort (1).

Mange vestlige land hadde en lignende utvikling i synet på abort i denne perioden. I USA kulminerte utviklingen i 1973, da amerikansk høyesterett slo fast at kvinner har rett til å ta abort frem til fosteret er levedyktig utenfor livmoren (2). Siden har saken splittet USA med stadig tiltakende fronter, og 2. mai 2022 publiserte nettstedet Politico et internt dokument fra amerikansk høyesterett. Dokumentet viser at fem av de nåværende ni dommerne vil oppheve dommen fra 1973 (3). Siden USA ikke har noen nasjonal abortlov, vil det, dersom dommen blir opphevet, være hver enkelt stats lovgivning som avgjør om retten til abort skal bestå. Foreløpig ser det ut til at abort vil bli forbudt i om lag 25 av USAs 50 stater (4).

Den prinsipielle motstanden mot abort er stor blant konservative kristne i USA, særlig i de evangelikale menighetene. Men motstanden er av forbausende ny dato.

Argumentene om at fosterets liv er hellig helt fra unnfangelsen, dukket i disse miljøene opp først på 1970-tallet (5). Et slikt syn fantes før det først og fremst i den katolske kirke, men selv der ble dette en del av den kirkelige læren først i 1917 (5). Kampen mot abort kan slik sett også tolkes som en kulturkamp, der motstand mot abort ofte går hånd i hånd med andre saker fra den dypt konservative amerikanske høyresiden. Allerede nå debatteres det hvilke andre tradisjonelt liberale rettigheter, som retten til prevensjon og til likekjønnet ekteskap, som kan stå i fare dersom argumentene fra det lekkede dokumentet fra høyesterett vinner frem (6).

«Å innskrenke muligheten til abort fører ikke til færre aborter»

De siste tiårene har kvinner i stadig flere land fått lettere tilgang til abort. Men fremgangen er langt fra entydig. I store deler av Latin-Amerika og på det afrikanske kontinentet er abort enten totalforbudt eller svært strengt regulert (7). Tilgangen til prevensjon er i mange av de samme landene også sterkt begrenset. Samtidig strammes det inn i autoritære land i Europa. I Romania uthules stadig mulighetene til abort, i takt med stadig vanskeligere tilgang til prevensjon og økende press mot seksualundervisning i skolene (8). I Ungarn består abortretten, men også der er den under press (9). Polen har fått så å si totalforbud mot abort, og helsepersonell rettsforfølges for å gi aborthjelp (10). Og i Slovakia ble nylig et forslag om betydelige innstramminger i abortrettighetene med nød og neppe nedstemt i nasjonalforsamlingen (11).

Å innskrenke muligheten til abort fører ikke til færre aborter. Tvert imot viser beregninger at i land der abort er forbudt, er abortfrekvensen 37 per 1 000 kvinner per år, mens i land der abort er tillatt, er den 34 per 1 000 kvinner per år (12). At abort tvinges ut av helsevesenet og inn i bakgatene, har også store helsemessige konsekvenser. Utrygge aborter, det vil si aborter utført utenfor helsevesenet, er årsaken til et sted mellom 4,7 % og 13,2 % av verdens mødredødelighet (13). Globalt viser estimater fra 2010–14 at 45 % av alle provoserte aborter er utrygge, og en tredjedel av disse utføres av ikke-kvalifisert personale med invasive og farlige metoder (13).

Mer enn 100 år etter Katti Anker Møllers foredrag er retten til abort en selvfølge i Norge. Slik er det ikke lenger i USA og i deler av Europa. Grunnleggende helserettigheter må vinnes på ny for hver generasjon.

REFERENCES

1. Elvebakken KT. Abortspørsmålets politiske historie 1900–2020. Oslo: Universitetsforlaget 2021. <https://www.idunn.no/doi/book/10.18261/9788215042923-2021> Lest 9.5.2022.
2. Shahibzadeh R. Abortdommen som splitter USA. NRK 8.5.2022. https://www.nrk.no/urix/roe-mot-wade_-abortdommen-som-splitter-usa-1.15955517 Lest 9.5.2022.
3. Gerstein J, Ward A. Supreme Court has voted to overturn abortion rights, draft opinion shows. Politico 2.5.2022. <https://www.politico.com/news/2022/05/02/supreme-court-abortion-draft-opinion-00029473> Lest 9.5.2022.
4. Miller CC, Sanger-Katz M. What Would the End of Roe Mean? Key Questions and Answers. New York Times 3.5.2022. <https://www.nytimes.com/2022/05/03/upshot/abortion-united-states-roe-wade.html> Lest 9.5.2022.
5. Borgan E, Dæhlen M. Dette bildet endret abortkampen. Forskning.no 18.5.2021. <https://forskning.no/helse-historie-politikk/dette-bildet-endret-abortkampen/1860233> Lest 9.5.2022.
6. Liptak A. If Roe Falls, Is Same-Sex Marriage Next? New York Times 8.5.2022. https://www.nytimes.com/2022/05/08/us/politics/roe-wade-supreme-court-abortion.html?action=click&pgtype=Article&state=default&module=styln-abortion-us&variant=show®ion=BELOW_MAIN_CONTENT&block=storyline_flex_guide_recirc Lest 9.5.2022.
7. Center for reproductive rights. The world's abortion laws. <https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/> Lest 9.5.2022.
8. Schwartzburg R. In Romania, Hard-Won Abortion Rights Are Being Systematically Undermined. The Wire 20.1.2022. <https://thewire.in/women/romania-abortion-rights-right-wing-reproductive-rights> Lest 9.5.2022.
9. Martuscelli C, Bencharif ST. Abortion rights in Europe vary widely — and are getting squeezed. Politico 3.5.2022. <https://www.politico.eu/article/abortion-right-europe-vary-widely-getting-squeezed/> Lest 30.5.2022.
10. Amnesty International. 3 år i fengsel for å forsvare trygg abort. Publisert 29.3.2022. <https://amnesty.no/aksjon/3-ar-i-fengsel-forsvare-trygg-abort> Lest 9.5.2022.
11. Euronews. Slovakia narrowly rejects proposed law restricting access to abortion. Publisert 11.11.2021. <https://www.euronews.com/2021/11/11/slovakia-narrowly->

rejects-proposed-law-restricting-access-to-abortion Lest 9.5.2022.

12. Sedgh G, Bearak J, Singh S et al. Abortion incidence between 1990 and 2014: global, regional, and subregional levels and trends. *Lancet* 2016; 388: 258–67.
[PubMed][CrossRef]

13. World Health Organization. Abortion. Publisert 23.11.2021.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abortion> Lest 9.5.2022.

Publisert: 23. mai 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0356

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. juli 2026.